

מו"ר הגאון רבי משה חיים דימנטמן שליט"א
ראש הכולל

גלגול שבועה

א. הרמב"ם (הלכות טוען ונטען ה,ג) פסק:

טענו כלים וקרקעות בין שהודה בכל הקרקעות וכפר בכל הכלים בין שהודה בכל הכלים וכפר בכל הקרקעות בין שהודה במקצת הקרקעות וכפר במקצתן עם כל הכלים, בכל אלו נשבע היסוד, אבל אם הודה במקצת כלים וכפר במקצתן עם כל הקרקעות מתוך שהוא חייב שבועה על מקצת הכלים שכפר בהן נשבע אף על הקרקעות שטענו עמהן שהכל טענה אחת, וכן הדין בטענו כלים ועבדים או כלים ושטרות הכל דין אחד הוא.

צ"ב ההדגשה של הרמב"ם 'שהכל טענה אחת', הרי גם בשתי טענות יש גלגול שבועה.

ונראה בזה, שיש שני סוגי שבועת הגלגול. יש גלגול בטענה אחת כגון התובע כלים וקרקעות והודה במקצת הכלים וכפר במקצת הכלים ובכל הקרקעות. באופן זה נתחייב שבועה על מקצת הכלים שכפר בהן, ונשבע על הקרקעות מדין גלגול שבועה, כי הקרקעות היו בכלל הכפירה אף שהוא ע"י גלגול, והשבועה היא שבועת מודה במקצת. הסוג השני של גלגול בשתי טענות, אזי כל שבועה היא כדינה - הראשונה מוב"מ והשניה מדין גלגול.

וזו כונת הרמב"ם שהכל טענה אחת.

ב. ויש נפ"מ בין שני סוגי הגלגול:

בפרק השואל כתבו תוס' והרא"ש, שבשבועת הגלגול לא אמרינן מתוך שא"י לישבע משלם. הרא"ש כתב, שהואיל וזה חידוש התורה – שבועת ד' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים וילפינן דינא דמתוך שאינו כול לישבע משלם, וא"כ זה קאי על עיקר השבועה ולא על גלגול, מדין דאין לך בו אלא חידושו.

אפשר להסביר דין זה עפ"י סברת הרמב"ן בנסכא דרבי אבא. עד אחד מחייב שבועה, פירושו חיוב ממון והתורה מחדשת שבע"א בעל הדין יכול להיפטר מן הממון ע"י השבועה, משא"כ שני עדים המחייבים ממון, ולכן אמרינן מתוך שא"י לישבע משלם, אם אין לו הפטור של השבועה משלם. משא"כ

בשבועת הגלגול – בה יש רק חיוב שבועה ללא חיוב ממוני וממילא בשבועת הגלגול לא אמרינן משאיל"מ.

לפי האמור, אפשר לומר שמה שתוס' והרא"ש ס"ל, שבגלגול שבועה ל"א משואיל"מ זה רק בגלגול בשתי טענות. אולם בטענה אחת ייתכן ואמרינן דין משואיל"מ כיון דכל השבועה היא שבועת מוב"מ.

ג. נפ"מ נוספת: הרמב"ם (טוען ונטען א, יב) כתב וז"ל:

כל מי שנתחייב שבועה בין של תורה בין של דבריהם מגלגל עליו המשביעו.

ודייק האו"ש שבעל הדין הוא המגלגל את השבועה. וכונת הרמב"ם שבעל הדין צריך לתבוע את גלגול השבועה.

ובמקום אחר (טוען ונטן ה, ג) לא הזכיר הרמב"ם 'המשביעו' ואפשר לומר שרק בשתי טענות בעינן שהתובע יהיה משביעו אבל בגלגול בטענה אחת בי"ד הם המשביעים, שכן הכל שבועה אחת.

ד. איתא במסכת ב"מ צז, א-ב:

השואל את הפרה, שאלה חצי יום ושכרה חצי יום, שאלה היום ושכרה למחר, שכר אחת ושאל אחת ומתה, המשאיל אומר: שאלה מתה, ביום שהיתה שאלה מתה, בשעה שהיתה שאלה מתה (קאי אשאלה חצי יום ושכרה חצי יום), והלה אומר: איני יודע - חייב.

והלה אומר איני יודע חייב. והקשו בגמ', דמכאן תיובתא לרב נחמן הסובר ברי ושמא לאו ברי עדיף אמאי חייב. ומתוצת הגמ' כגון שיש עסק שבועה ביניהם. ה"ד עסק שבועה כדבא דאמר רבא מנה לי בידך, והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר - איני יודע, מתוך שאינו יכול לישבע - משלם. משכחת לה רישא בשתים, וסיפא בשלש. רישא בשתים, דאמר ליה: שתי פרות מסרת לי, פלגיה דיומא בשאילה ופלגיה דיומא בשכירות. אי נמי, חד יומא בשאילה וחד יומא בשכירות, ומתו תרוייהו בעידן שאילה, ואמר ליה שואל: חדא - אין, בעידן שאילה מתה, ואידך לא ידענא אי בעידן שאילה מתה ואי בעידן שכירות מתה, דמתוך שאינו יכול לישבע - משלם.

והקשו תוס' שם, אמאי צריך לאוקמי בהכי, דבלא"ה הו"ל מחוייב שבועה ע"י גלגול, דאמר ליה משכיר אישתבע לי מיהת דכדרכה מתה, וע"י גלגול צריך לישבע ואי"ל דהא קאמר איני יודע ומתוך שאי"ל משלם. דכיוצ"ב

מפרשת הגמ' מתניתין דזה אומר שאלה וזה אומר שכורה, ישבע ששכורה מתה – שנשבע ע"י גלגול.

וכתב הרא"ש שם וכנ"ל, דל"א משואיל"מ אלא היכא שא"י לישבע אותה שבועה שנתחייב על עיקר טענו כגון חמשין ידענא וחמשין לא ידענא, דכיון שהודה במקצת נתחייב שבועה על הכפירה וא"י לישבע כיון דקאמר איני יודע אבל בשבועה הבאה לו ע"י גלגול ולא על עיקר טענתו לא החמירו כולי האי שנאמר בה אם דאם א"י לישבע לשלם, ואע"ג דגלגול שבועה דאורייתא, מחוייב שבועה דא"י לישבע ומשלם ילפינן משבועת ד' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים כו'.

הנמו"י להלן (דף ק) מקשה מהא דתנן שני עבדים אחד גדול ואחד קטן וכו' לוקח אומר גדול לקחתי והלה אומר איני יודע, זכה בגדול. והא ודאי קשה לר"נ דאמר מנה לי בידך והלה אומר א"י פטור וכי היכי דהוצרכנו לאוקמי מתני' דהכא בעסק שבועה ה"נ נוקי ההיא בעסק שבועה והיכי משכחת לה עסק שבועה בעבדים – דבעבדים גופייהו אי אפשר, דאין נשבעים על העבדים אלא על כרחין כגון שטענו עבד בכסותו ודאוקים רב אושעיא לקמן, וכיון דמודה ליה בחד עבד מחוייב שבועה אכסות האחרת שאין מודה לו בו ואעבד ע"י גלגול ומתוך שא"י לישבע, דאמר איני יודע, משלם וכן הסכימו האחרונים ז"ל דמשואיל"מ אמרינן אפילו על גלגול וכו'.

אפשר ליישב קושיית הנמו"י דהיכא דטענו כלים וקרקעות בטענה אחת וע"י גלגול נחשבת כחלק מהטענה והשבועה השניה נידונית ככל שבועת מוב"מ ואמרינן דינא דמשואיל"מ אבל בדין התוס' הוי כשתי טענות דהשבועה אם בזמן שאולה או בזמן ששכורה מתה הוי בשבועה מדין טוען ונטען והשבועה השניה היא מדין שבועת השומרים והוי כשתי טענות ול"א משואיל"מ.

ה. בריש ב"מ ילפינן דעדים מחייבים שבועה (דינא דר"ח קמייטא, בכופר הכל ועדים מעידים על מקצת) ואתי בק"ו מגלגול שבועה דע"א, דפריך מה לגלגול שבועה שכן שבועה גוררת שבועה תאמר בעדים דממון קא מחייבי. ופרש"י העד מחייבו שבועה ושבועה זו גוררת שבועה, תאמר בעדים שהחמישים עליהם העידו – מחוייב לשלם.

ובחו"מ סי' צד סעיף ז איתא מחלוקת הפוסקים היכא דעל עיקר השבועה אומר איני יודע ומשואיל"מ, אם מגלגלים ע"ז שבועה על תביעות אחרות. התומים מציין לדברי הרמב"ן דמבואר דגם בכה"ג מגלגלין.

לכאורה בכה"ג ל"ש לומר שבועה גוררת שבועה, כיון דעל העיקר אינו נשבע אלא משלם ונילף מיניה דגם כאן משלם העיקר ועל המותר ישבע, וצ"ל דכיון דעיקר חיובו הוא שבועה והעד מחייבו שבועה, אלא דא"י לשיבע כיון שאינו יודע ומשלם שייך שפיר לומר שבועה גוררת שבועה וזהו הפשט ברש"י שם שכתב דהעד מחייבו שבועה וזו השבועה גוררת כו', פירוש דעיקר חיובו עפ"י העד הוא שבועה.

ואפשר לומר דגם אי נימא דבכה"ג ל"ש לומר שבועה גוררת שבועה, ג"כ ניחא, ונימא דקושיית הגמ' היא להך מ"ד דלא ס"ל משואיל"מ ופטור לגמרי ולא משכחת לה גלגול, רק היכא דחייב לישבע על העיקר ושפיר פריך הגמ'.

ובגמ' שם, אמר רב פפא דהעדאת עדים אתיא מגלגול שבועה דע"א, מה לגלגול שבועה שכן שבועה גוררת שבועה ומשני פיו יוכיח, מה לפיו שאינו בהכחשה ע"א יוכיח. זו גירסת רש"י. למסקנא הלימוד הוא מפיו ושבועת ע"א והדבר בו ממה שהתחיל בר"פ לומר שהלימוד הוא מגלגול שבועה דע"א. וישנם ראשונים דגרסי מה לע"א שכן שבועה גוררת שבועה והבמה הצד הוא מפיו וגלגול שבועה דע"א. ובטמ"ק ש מצייין לדברי הר"י מגאש שכתב דלהכי קאמר ר"פ הך מה הצד מפיו וגלגול ולא קאמר פיו ועיקר שבועה דע"א, כיון דבע"א מה שמעיד הוא נשבע, ל"ש לומר ונילף מיניה העדאת עדים גם ע"י מה הצד כיון דאינם מסוג אחד.

עכ"פ לדעת רש"י, נוכל ללמוד חיוב שבועה דהעדאת עדים בשני אופנים. או ע"י לימוד מה הצד מפיו וגלגול או מפיו ועיקר שבועה דע"א.

ונפ"מ לדינא, אם הלימוד מגלגול שבועה, א"כ לא יהיה בשבועה דהעדאת עדים הכלל דא"י לישבע משלם לדעת רוב הפוסקים שבגלגול שבועה ל"א משואיל"מ. ואם הלימוד הו אמפיו ומעיקר שבועת ע"א, גם בעדים נאמר משואיל"מ.

ו. בתוס' ב"מ (ה,א ד"ה שכנגדו), הקשו מדע בחשוד ל"א משואיל"מ, ויטל שכנגדו בלא שבועה, ותירצו שני תירוצים: א. דאם נימא בחשוד דינא דמתוך כל אדם יביאו לידי שבועה יטול כל אשר לו. ב. דהרי החשוד רוצה לישבע אלא שבי"ד אין מניחים לו.

הסבר שני התירוצים הוא כנ"ל. לתירוץ הראשון, עפ"י דין צריך החשוד לשלם אלא שתיקנו שכשנגדו ישבע – לטובת החשוד. וע"י ב"מ דף צח שתוס'

גלגול שבועה

תפסו כתירוץ הראשון הנ"ל. וראה תוס' שבועות מזו כ"כ הרא"ש בפ' כל הנשבעין.

התירוץ השני סובר דמן הדין היה החשוד פטור, שלא תיקנו שכנגדו ישבע ויטול לחובת החשוד ומאפשרים לשכנגדו ליטול.

נמצא דהא דקיי"ל דבחשוד שכנגדו נשבע ונוטל הוא רק משום דעפ"י דין היה צריך להיות משואיל"מ ורבנן תיקנוהו שכנגדו ישבע ויטול. ותליא בבי תירוצי התוס' דלעיל. אם נאמר שהלימוד הוא מפיו ועיקר שבועה דע"א א"כ בהעדאת עדים אמרינן משואיל"מ וממילא בחשוד שכנגדו שיבע ויטול אבל אם נימא כהר"י מגאש דמעיקר שבועת ע"א ל"ש למילף גם במה הצד דאינם מסוג אחד והלימוד בהעדאת עדים יליף לה מפיו ושבועת הגלגול דע"א, א"כ בחשוד ל"א שכנגדו ישבע ויטול.

ז. ולפי מה שהבאנו לעיל, דשיטת הרמב"ם דאיכא שני סוגי גלגול בטענה אחת הגלגול הוא חלק מן הטענה העיקרית והוי שבועת מוב"מ ובגלגול כזה אמרינן משואיל"מ כדין שבועת מוב"מ וכנ"ל.

והגלגול השני הוא בשתי טענות ואזי הוי שבועת גלגול דאין אומרים בזה משואיל"מ לשיטת תוס' והרא"ש הנ"ל.

ולפי"ז אפשר לומר דאפילו אם נימא דבהעדאת עדים ילפינן מפיו וגלגול שבועה דע"א, אפשר למילף דגם בהעדאת עדים דר"ח קמייטא אמרינן דין מואיל"מ, והלימוד הוא מגלגול שבועה דע"א בטענה אחת דאמרינן בה משואיל"מ וכנ"ל.